

ZLATKO KARAČ

ARHITEKTURA RIMOKATOLIČKIH CRKAVA VOJVODINE OD 1699. DO 1939.

DUBRAVKA ĐUKANOVIĆ

ARCHITECTURE OF ROMAN CATHOLIC CHURCHES IN VOJVODINA FROM 1699 TO 1939

DUBRAVKA ĐUKANOVIĆ

This ample monograph presents a comprehensive synthesis of a years-long research into Roman Catholic religious architecture of Vojvodina (a multi-ethnic and multi-confessional north region of Serbia) as a melting pot of Orthodox, Catholic, Evangelical, and Jewish religious building traditions. Owing to the fact that just few medieval church remains still exist and no new Christian churches were built during the Ottoman period, the predominant religious buildings in the region are churches built from the late 17th century until the Second World War in Baroque, Classicist, and Historicist style including few Secessionist and Modernist examples. The author of the book and the architect, Dubravka Đukanović, Ph.D., analyzed 250 churches from the liturgical, stylistic, and typological perspective searching for Central European influences and the origins of some architectural forms and spatial arrangements. The chronological and typological tables offering a well laid-out graphic synthesis of the main chapters make this book exceptionally valuable.

Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture, Petrovaradin; Biblioteka: Kulturno nasleđe Novi Sad, 2015.

Str. 577+10 tab., ilustr. 352, bilj.; prilozi: popis crkava, mjesta, skracenica, izvori, literatura, kazalo
Dvojezično: srpski/engleski
[31/24,5 cm, kolor, tvrdi uvez, ovitak]

Gl. i odgovorni urednik: Zoran Vapa
Recenzenti: Rudolf Klein, Aleksandar Kadijević,
Mirjana Roter Blagojević

Lektura: Vesna Bašić
Prijevod: Srdan Starčević, Frenklin Kormak
Fotografije: Nedeljko Marković, Dubravka Đukanović

UDK 726.54(497.113)“1699/1939”
ISBN 978-86-80929-27-9
CIP Biblioteka Matice srpske

Nakon gotovo pet godina rada, terenskoga dokumentiranja i arhivskog istraživanja te potom temeljite elaboracije, autorica dr. Dubravka Đukanović, arhitektica iz Novog Sada, nedavno je objavila sinteznu znanstvenu monografiju o sakralnoj arhitekturi rimokatoličke konfesionalne grupe u Vojvodini. Riječ je o do sada slabo poznatom, a iznimno vrijednom korpusu spomeničke baštine koji je kao kulturni sloj velikim dijelom vezan i uz autohtoni hrvatski etnikum Bačke, Srijema i nešto manje Banata, o čemu se kod nas zna tek vrlo malo. S iskustvom svoje prethodne knjige posvećene arhitekturi pravoslavnih crkava 18. i 19. stoljeća u Bačkoj (objavljene 2009.) i rada na doktorskoj disertaciji (obranjenoj 2013.) iz koje je dijelom proizašla i ova nova knjiga – Dubravka Đukanović je realizirala studiju uzornoga znanstvenog dometa koja se već po svome opsegu i iscrpnosti analize doima kao djelo većeg institutskog tima, a ne samostalnog istraživača!

Istraživanjem su obuhvaćene sve 243 rimokatoličke sakralne građevine na području Vojvodine, među kojima su – uz dominantne župne crkve i nekoliko samostanskih – inventarizirane i brojne manje kapele (grobne, zavjetne, obiteljske, kalvarijske) te u najreprezentativnijem sloju tri katoličke katedrale (u Subotici, Petrovaradinu i Zrenjaninu). Autorica je kao donji vremenski okvir istraživanja postavila 1699. (godina Karlovačkog mira) kada je veci dio Vojvodine oslobođen od osmanske vlasti i od kada započinje izgradnja novih kršćanskih bogomolja (vec 1701. dovršena je crkva sv.

Jurja u Petrovaradinu). Gornja kronološka granica koju arh. Đukanović prepoznaje kao relevantnu je 1939. kada je dovršena rekonstrukcija crkve u Mladenovu, što je posljednja još uvijek stilska rimokatolička gradnja nastala na promatranom području prije Drugoga svjetskoga rata. Valja znati da zbog duge turske vladavine i razaranja srednjovjekovnog sloja katoličkih crkava, starije predosmanske sakralne arhitekture u Vojvodini gotovo da i nema (rijetke su iznimke npr. samostanske crkve u Baču i Arači), pa se može reći da je Dubravka Đukanović zapravo obradila kompletan korpus građevina ove konfesionalne grupe. Tijekom gotovo dva i pol stoljeća povijesne geneze novovjekih katoličkih crkava autorica je izlučila šest stilski čitkih periodizacijskih odsječaka u rasponu od ranog baroka (u Vojvodini kasni cijelo stoljeće), do kasnog baroka, klasicizma, historicizma (s neizbježnom Bolléovom prisutnošću), rijetkih egzemplara secesije (npr. crkve u Sidu koju projektira vukovarski arhitekt Fran Funtak), s tek nekolicinom naslućenih oblikovnih gesti moderne.

Međutim, inovativna vrijednost knjige kolegice Đukanović osobito je vidljiva u slozenoj i pazljivo nijansiranoj tipološkoj klasifikaciji crkava, za što je po riječima same autorice, uzore pronašla u monumentalnoj sintezi mađarske sinagogalne arhitekture prof. Rudolfa Kleina. Taj veliki spomenički korpus razvrstan je u sedam osnovnih tipoloških skupina, prema srodnosti tlocrtnih rješenja – od nekoliko jednobrodnih varijeteta, do transeptnih tlocrta, trobrodnih bazilika i centralnih grade-

vina... Osim što je pojavu pojedinih tipova dr. Đukanović uvjerljivo povezala s kronološkom podlogom razvoja, pregledno prikazanog na posebno uložnim tipološkim tablama, izlucena su i zemljopisna područja na kojima je pojedini tip dominantan. Posebna je cjelina posvećena istraživanju podrijetla i ishodišta pojedinih tipova (ali i stilsko-oblikovnih matrica) te interpretaciji arhitektonskih utjecaja za kojima autorica traga i u susjednim prostorima Hrvatske i Mađarske, ali i u siremu *Mitteleuropškome* monarhijskom miljeu. Osobitosti prostorne organizacije crkava, protumačene su, uz ostalo, i kroz prizmu liturgijskih zahtjeva i njihovih mijena tijekom vremena, a također i konstruktivnom uvjetovanosti, osobito kod sustava svodova.

Knjiga je opremljena brojnim ilustracijama gdje se, uz vrsno snimljene fotografije današnjeg stanja, s posebnim užitkom mogu pregledati i gotovo svi sačuvani arhivski nacrti reproducirani u visokoj rezoluciji. Međutim, nemjerljiv autorčin doprinos nalazimo u stotinama arhitektonskih snimaka objekata koji do sada nisu imali nikakvu dokumentaciju, nacrtanih ujednačeno i priređenih digitalno.

U prilogu knjige je ekstenzivna bibliografija, akribično sastavljen popis izvora i kompleksni indeksni registar. Kao osobit izdavački napor treba pohvaliti punu dvojezičnu objavu teksta (srpsko-englesku), što ce arhitekturi Vojvodine otvoriti vrata ka europskim sintezama u kojima primjera s naših područja zbog jezičke zatvorenosti uglavnom nema, ili ih je vrlo malo.